

Olav Sletto sine glør anno 1930

Det er eit merkeleg skriftstykkje Olav Sletto skreiv i 1930. Trettiåra, mellomkrigsåra vart prega av harde konfrontasjonar, av frontar mellom grupper og organisasjonar av mest alle slag. Ideologiane vaks fram og vart beinharde andelege byggverk der ein anten var tilhengjar eller motstandar. Kristendomen var under hardt press, og kyrkja var splitta. Indremisjonen hadde sine glansdagar med ein uforsonleg Ole Hallesby i spissen. Kampen mellom dei liberale representert med biskop Eivind Berggrav og dei konservative med deira høvding Ole Hallesby reiv kyrkja nesten i filler. Samstundes gjekk dei kulturradikale til åtak, dels med marxistisk verkty, dels med freudiansk. Det heile toppa seg med striden om skodespelet «Guds grønne enger» på Nasjonalteateret, og med Arnulf Øverland sitt føredrag «Kristendommen- den tiende landeplage». Det vart kulturdebatt og Stortingsdebatt, det vart protestar og opprop, både om skodespelet og føredraget. Ved inngangen til dette urolege tiåret skriv Olav Sletto sitt merkelege stykke litteratur.

På denne tida er Olav Sletto tilsett som rektor på Romerike folkehøgskole. På mange vis går det an å seie at han er i sin mest fruktbare periode som folkehøgskolelærer. Og forfattarskapen hans er i ferd med å ta ei ny og avgjerande vending. Han er ferdig med bøkene om den norrøne mytologien, Lokebøkene som han skreiv fra 1915 til 1918, og han er ferdig med bøkene med tema frå europeisk kyrkjehistorie som han skreiv medan han enno var tilsett som lærar på Buskerud Folkehøgskole. Desse bøkene kom i perioden 1920 til 1924, og er kan hende årsak til at han kom i konflikt med styraren Olav Langeland på Buskerud Folkehøgskole. Han meinte nemleg at Olav Sletto ikkje hadde det rette kristelege sinnelaget til å skrive bøker om kristendomen si søge, og han ga nokre av bøkene dårleg omtale i blant anna «Høgskulebladet». Det vart etter kvart uråd for Sletto å halde fram på Buskerud Folkehøgskole, og han flytta til Romerike i 1923, og vart styrer på Romerike folkehøgskole heilt fram til krigen. Når han skriv «Glør» har han altså lagt bak seg den norrøne mytologien, og han har arbeidd seg gjennom den tidlege europeiske kristendomen si historie. Han er midt oppe i arbeidet med å drive Romerike folkehøgskole, og han har står ved inngangen til dei såkalla harde trettiåra. Samstundes er forfattarskapen hans i ei slags mellomfase, mellom dei store arbeidene med Perbøkene som kjem frå 1939 til 1942, og den store romanserien om Røgnaldfolket frå 1943 til 1946.

Om ein skal nytte eit grundtvigsk folkehøgskoleaktig perspektiv på «Glør», kjem det fram eit viktig trekk hos Sletto. Grundtvig meinte at «Troen ikke er en Skolesag». Folkehøgskolen skulle vere ein verdsleg skole, kristendomen eller rettare sagt den kristne trua måtte ikkje fremjast gjennom tvang. I eit ofte sitert vers skriv Grundtvig følgjande:

«Tvang til tro er dåreres tale
hjertet verger seg med fynd
tvungen tro ei sorg kan svale
føder mer løgn og synd
kun til helved kan der tvinges
men til himlen bare ringes
frihet følger sannhets ånd». (Etter Landstad)

Det religionssynet eller det synet på kristendom som kjem til uttrykk i «Glør» er ikkje prega av korkje dogmatikk, fundamentalisme eller tvang. Sletto legg fram eit fritt og ubunde syn på religionar, og frigjer seg frå gamle autoritetar og tradisjonar. Samstundes hyller han trua og trusperspektivet nærast som eit eksistensielt grunnvilkår i menneskelivet. Han skriv i kapitlet «Mogning»: «I religionslivet har det jamt vore likeins: Alt kviler paa tru. Men ikkje den trui som er

meiningar, som er den eller hi overtiding; men trui som livstilstand. Eller med andre ord: Ei tru lik den som vakna og vaks i Bibelens mest heilgotne mann, gamle Abram i Mamre lund. Ei tru lik den som levde i hans eventyrlege overmann, Melkisedek, konge og øvstepresten. I religionen kviler alt paa dette slag av tru». Det er vel verdt å merke seg at ved inngangen til eit mykje dogmatisk tiår med frontar harde som bein, gjer Sletto seg til talsmann for eit antiautoritært og antidogmatisk religionssyn. Han er samstundes på lag med nokre av dei djupaste og berande tankane i den frilynte folkehøgskulen og med Grundtvig. Det er ikkje lett å slå fast i kor stor grad Sletto var påverka av Grundtvig, men det er lett å sjå tydelege grundtvigske drag i det han skriv. I «Mogning» held han fram med å ironisere over ein vitenskapsmann, ein professor i astronomi som i eit foredrag om stjernelæra reduserer mennesket til eit inkjevetta kryp. Sletto skriv: «Og paa vitenskapen skulde me og tru og tilstaa det at jordi vaar ikkje var noko midtpunkt lenger». Motargumentet hans mot denne vitenskapsmannen er eksistensielt; jorda er midtpunktet i universet «av den gode grunnen at her budde me som her var samla». Presis det same gjer Grundtvig når han tvilar på at jorda er rund, og held fast ved at jorda er midtpunktet i universet. Han argumenterer ikkje naturvitenskapleg, men eksistensielt. Om jorda berre vert ein støvgrann i universet, vert ikkje jorda heilag lenger, og det går ikkje Grundtvig med på. Same hovudtanken fins hos Sletto. Jorda er midtpunktet i universet fordi det er her mennesket er samla!

Olav Sletto var ein flittig bibellesar. Allereie i Perbøkene kjem det fram at den første boka han ga seg i kast med var nettopp Bibelen. Bibelen for Sletto er ikkje ei lærebok i korkje etikk, naturovitenskap eller anna vitenskap, men ei kjelde til daning. Han skriv: «Det er ikkje so verst med folket her til lands so lenge me har eit klassisk daningsgrunnlag. So lenge me har dette sams grunnlaget for alle. Eg meiner denne daningskjelda: Eg meiner Bibelen som folkebok». Bibelen skal vere grunnlaget for klassisk folkedaning, ikkje bakgrunn for dogmatisk retttruskar eller moralisme. So vert Sletto brått hyperaktuell og polemisk nåtidig når han skarpt formulerer følgjande om Bibelen som alment grunnlag for klassisk folkedanning: «Tru kor lenge dette vil vara? Jau, det vil vara til dess at religionsundervisningi har vorte burte or barneskulane vaare i 15 aar. Men daa vil dette klassiske aalmengrunnlaget i norsk folkefostring svinne burt». Det er freistande å spekulere over kva for dom Sletto vil gi barneskolen av i dag, med overgang fra KRL til RLE-fag i skolen, og kva ville han ha sagt om vårt klassiske daningsideal? Denne skrivaren overlet det til dei som les!

At Bibelen må vere ei kjelde til klassisk daning og eit syn på mennesket som skapt, kjem også fram i ein liten kommentar i den sjølvbiografiske boka «På høgt berg». Olver (les: Sletto) er i København, på Thorvaldsenmuseet. Olver er overvelda av det han får sjå, og tenkjer: «Desse marmorliknader var sanne i all si fullfagre form, det kjende han som ei høgre visse. Kunstnaren var sann midt i sine draumar, for det han synte oss var just det Bibelen nemnde; mennesket skapt i Guds bilete..... det mange anar i gode stunder». Det er Bibelen som grunnlag for klassisk folkedaning, og som uttrykk for skapingsteologi Sletto er oppteken av. På nytt skimtar vi Grundtvig og idégrunnlaget hans bak, og på nytt ser vi den frilynte folkehøgskolemannen Olav Sletto.

Den vesle boka «Glør» liknar på ei kinesisk eske i oppbygginga. Boka byrjar med «Lovi um elden og røyken», eit slag legendeliknande framstilling av korleis religionar oppstår som ein kraftfull eld som etter kvart sloknar meir og meir til det til slutt berre er grånande røyk og nokre få gneistar att. Avslutninga er kapitlet «I avlen» der Sletto ser eit nytt gudsomgrep, der «religionen er i ferd med aa skapa seg um» i pakt og takt med naturvitenskaplege nyvinningar. Dette nye gudsomgrepet vil likevel ikkje kunne fylle dei behov som menneske har, og «dei fleste vil traad attende til den gamle personlege Gud som tala til fedrene. Det er visseleg ei lov um inngrensing ogso i religionen. Ogso naar det gjeld gudsbiletet. Mennesket i jordiske kaar maktar visst ikkje aa tumle med eit større og vidare gudsumgrep – enn Gud som faderen». Rammeverket er tankar om alle religionar sitt opphavs og almene vilkår, forma ut i ei abstrakt lov. Som neste sirkel kjem kapitlet «Storelvi» i den første enden av boka, og «Mogning» i den andre. Båe kapitla handlar om religion som eit grunnvilkår i

menneskelivet, og her lar Sletto alle religionar få same status, ei kjelde til undring og innsikt, trøyst og glede. Som kapitel tre kjem eit oppgjer med eit overflatisk og reduktivt syn på religion, representert gjennom ei frue som går ein herleg tur med sin Jesus ein regnversdag. Sletto ironiserer og tek avstand. Han saknar høgtid, det han kallar age og høgvyrdnad for Guds stordom og helg. Olav Sletto har eit blygt tilhøve til Gud.

Så kjem fortellinga om tenesteguten Carlson som innste delen i esken. Dette er eigentleg ein Kristuslegende. Ein bonde hadde ein tenestegut eit drygt år, og gjennom dette året gjorde denne guten slike underverk både med dyr og menneske at bonden meinte han hadde hatt Kristus i si teneste. Sletto lar den forteljinga vere sann, og seier ho skal ha funne stad krigsåret 1917-18. Den gode forteljaren Sletto bruker likevel fleire litterære element for å gjere forteljinga om Carlson til noko meir enn berre ei sann historie. Carlson er svensk, ein framand, han kjem frå det ukjente, og han drar av garde vidare mot det ukjente, han er ein vanleg mann, men samstundes kviler det ei trolldomsakt over han, og som Kristus er han noko over tretti år. Kristus kan enno dukke opp midt i blant oss, som ein heilt vanleg tenestegut. Når Sletto plasserer denne forteljinga midt i det velkomponerte rammeverket i «Glør», får han sagt at kristendomen ikkje berre er grånande røyk, men nettopp glør!

Korleis kan ein lese den vesle, merkelege boka «Glør» i vår kompliserte samtid der både sekularisering og ein «religionene sin tilbakekomst» finn stad på same tid? Den kjende filosofen Charles Taylor kom i 2007 med sitt epokegjerrande verk «A secular Age». Han skriv her om tre ulike former for sekularisering. Den første er den typen som skil skarpt mellom religion og den offentlege eller politiske sfære. Politikken skal ikkje lenger halde seg med religiøse preferansar. Den neste formen for sekularisering kjem til uttrykk ved at eit fleirtal av ein befolkning ikkje lenger deltar i nokon form for religiøs praksis. Den tredje og siste formen for sekularisering meiner Charles Taylor handlar om at tru på Gud vert eit av fleire moglege val, men slett ikkje det enkleste og sannsynlegaste valet. Vestlege samfunn har utvikla seg frå å vere stader der det mest var uråd ikkje å tru på Gud, til at det nesten er umogeleg å gjere det. Inn i ein slik samfunnsmessig samanheng kan Sletto si bok lesast som oppmoding til open refleksjon om religionar. Han gjer religiøs tru til eit eksistensielt grunnvilkår i menneskelivet utan å verte fundamentalist, dogmatikar eller på noko vis rettruande. Ein skulle mest tru at boka var skreve for vår tid!

Arild Mikkelsen